

DOI 10.4467/25439561KSR.23.015.18992

MAŁGORZATA GRUCHOŁA <https://orcid.org/0000-0002-2367-0416>

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Lublin

WARTOŚĆ CIAŁA BIOLOGICZNEGO I CIAŁA HUMANOIDA W ŚWIETLE ZAŁOŻEŃ TEOLOGII CIAŁA

THE VALUE OF THE BIOLOGICAL BODY AND THE HUMANOID BODY IN THE CONTEXT OF THE THEOLOGY OF THE BODY

Streszczenie

Celem artykułu było przedstawienie wpływu zmian w systemie: ciało biologiczne – ciało mechaniczne (ciało humanoida), będących skutkiem zastosowania cyborgizacji i robotyki społecznej, na wartościowanie ciała biologicznego w kontekście założeń teologii ciała (bazującej na ciele biologicznym). W artykule przyjęto trzy perspektywy badawcze. Postrzeganie: 1. ciała biologicznego; 2. ciała cyborga, czyli hybrydy człowieka i maszyny (maszyny działającej na ciele, wewnątrz ciała oraz ciało biologiczne funkcjonujące w maszynie); 3. ciała mechanicznego (humanoida), w aspekcie teologii ciała.

Abstract

The aim of this paper was to present the influence of changes in the system: biological body – mechanical body (humanoid body), resulting from the use of cyborgization and social robotics on the evaluation of the biological body, in the context of the assumptions of the theology of the body (based on the biological body). The article adopts three research perspectives encompassing the perception of: 1. the biological body; 2. the body of a cyborg, i.e. a hybrid of a human and a machine (a machine in a biological body, inside the body, and a biological body functioning in a machine); 3. the mechanical body (humanoid), in the context of the theology of the body.

Słowa kluczowe: ciało ludzkie, cyborg, ciało humanoida, Jan Paweł II

Keywords: biological body, cyborg, humanoid body, John Paul II

Szybki postęp w doskonaleniu sprawności ludzkiego ciała w sferze fizjologii i zachowań behawioralnych stanowi poważne wyzwanie dla przyszłości gatunku *homo sapiens*. Zdają sobie z niego sprawę etycy kierujący się przesłankami wielu antropologii filozoficznych.

Zagadnienie to znajduje także swoje współczesne analizy w kręgach religioznawczych, dla których powrót do teologii ciała oznacza zachowanie ważnego elementu formowania tożsamości osobowej – indywidualnej i społecznej. Dzieje się tak nie tylko w nurcie trzech denominacji chrześcijaństwa, lecz ma również paralele opinie w łonie islamu, judaizmu i religii Dalekiego Wschodu. Znaczący wkład w tę sferę badań – z konieczności interdyscyplinarnych – wniósł Karol Wojtyła – Jan Paweł II swoją koncepcją personalizmu, rozwijaną w środowisku akademickim już od połowy XX wieku.

Podstawowym paradygmatem dla Jana Pawła II teologii ciała, budowanej na fundamencie antropologii filozoficznej, pozostaje odziedziczona po antycznych poglądach grecko-rzymskich i judaistycznych przesłanka cielesno-duchowej natury osoby ludzkiej. Przewyciężając sugestie monistyczne – zgodnie z którymi byt ludzki zredukowany jest do cielesności pojmowanej wyłącznie materialnie – począwszy od Platona, filozofowie przyjmują stanowisko, że każdy człowiek jest także bytem pozacielesnym, którego końcowym celem jest uwolnienie się z ciała materialnego. Religia chrześcijańska zaproponowała w tej kwestii stanowisko pośrednie: chociaż istota ludzka jest ucieleśnioną duszą, to jej przeznaczeniem nie może być bezczasowe istnienie bezcielesne¹ poza granicą ustania procesów materialno-biologicznych. W tym punkcie tradycje religijnego personalizmu rozchodzą się, pozostając w sferze swoich stanowisk dogmatycznych – od propozycji bezodniesieniowości śmierci (judaizm²) po reinkarnację i panteizm (hinduizm³ i buddyzm⁴).

Temat „ciała” inspiruje także środowiska naukowe do formułowania pytań badawczych dotyczących technologicznych możliwości modyfikowania biologicznej i fizycznej struktury człowieka, często uwzględniając stanowisko transhumanistów,

¹ S. Judycki, *Doświadczenie ciała*, [w:] https://www.kul.pl/files/57/wydzial/judycki/doswiadczenie_ciala.pdf [dostęp: 23.02.2023].

² D. Vetter, *Śmierć. 1. Judaizm*, [w:] *Leksykon podstawowych pojęć religijnych*, red. A.T. Khoury, Warszawa, IW Pax, 1998, ss. 1016–1019.

³ Zob. E. Słuszkiewicz, *Religie Indii*, [w:] *Zarys dziejów religii*, red. J. Keller et al., Warszawa, Iskry, 1986, ss. 53–78.

⁴ Zob. E. Słuszkiewicz, *Buddyzm pierwotny*, [w:] *Zarys dziejów religii*, op. cit., ss. 467–492; W. Kotański, *Buddyzm jako religia światowa*, [w:] *Zarys dziejów religii*, op. cit., ss. 493–529.

negujących niezbędność jego istnienia, co częściowo realizuje robotyka społeczna, produkując mechaniczne ciała humanoidów.

Zaawansowany poziom badań nad ciałem nie doprowadził do powstania jednej, ogólnie przyjętej antropologii, a dyskusje na temat definicji ciała i znaczenia jego struktur fizycznych raczej się nasiliły, niż ucichły pod wpływem rozwoju nowych, stehnicyzowanych form ciała. W tym kontekście warto zwrócić uwagę na opartą na refleksji chrześcijańskiej propozycję Jana Pawła II, która logicznie łączy osiągnięcia etyki personalistycznej, współczesne rozwiązania antropologiczne, aby następnie spojrzeć na nie przez pryzmat wyzwań społecznych. W ten sposób docenia ciało biologiczne (śmiertelne, materialne, niestałe, przygodne, ale konieczne do wyrażania siebie) i formułuje pytanie, w jaki sposób można przez nie wyrazić w pełni duchowy dynamizm bytu ludzkiego: miłość, osobowość, podmiotowość i godność ludzką⁵.

Jako podstawowy punkt odniesień w analizach tytułowej teologii ciała w ujęciu Karola Wojtyły traktuje się jego fenomenologiczny opis ciała ludzkiego szeroko uzasadniony w publikacji *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*⁶. Według papieża Polaka ciało objawia osobę. Ciało wyraża ludzką podmiotowość. Nie tylko świadomość, jaźń, rozum, lecz także ciało. Teologia ciała jest afirmacją kobiecości i męskości wyrażanej poprzez ciało biologiczne. W tej sferze istnieje oprócz biologicznej struktury płciowej człowieka cały szereg zachowań uwarunkowanych płcią – w tym jego zdolności poznawczych, emocjonalnych i wolitywnych⁷.

Przedmiot badawczy i pytania badawcze

Celem artykułu jest przedstawienie wpływu zmian w systemie: ciało biologiczne – ciało mechaniczne (ciało humanoida), będących skutkiem zastosowania cyborgizacji i robotyki społecznej na wartościowanie ciała biologicznego, w kontekście założeń teologii ciała (bazującej na ciele biologicznym).

W artykule stosujemy trzy perspektywy badawcze:

1. postrzeganie ciała biologicznego człowieka w kontekście założeń teologii ciała;
2. postrzeganie ciała cyborga, czyli hybrydy człowieka i maszyny;
3. postrzeganie ciała mechanicznego (humanoida).

Podjmiemy w nim próbę odpowiedzi na pięć pytań badawczych:

1. Jaki obraz ciała ludzkiego proponuje teologia ciała?

⁵ D. Żukowska-Gardzińska, *Ciało – między antropologią, teologią a kulturą popularną*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2021, t. 58, nr 2, ss. 146–179. DOI 10.21697/stv.8963.

⁶ Jan Paweł II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*, Lublin, Wydawnictwo KUL, 2008, s. 67.

⁷ D. Żukowska-Gardzińska, *Ciało...*, op. cit., ss. 146–179.

2. Jaki obraz ciała ludzkiego proponuje współczesne społeczeństwo konsumpcyjne?
3. Jak jest postrzegane ciało cyborga, czyli maszyny działającej na ciele biologicznym, wewnątrz ciała oraz ciało biologiczne funkcjonujące w maszynie?
4. Jak jest postrzegane ciało humanoida?
5. Jak ciało cyborga i ciało humanoida wpisuje się w założenia teologii ciała?

Na wstępie procesu badawczego przyjęliśmy hipotezę zakładającą, że wykorzystanie cyborgizacji i robotyki społecznej we współczesnym społeczeństwie, zmieniając relacje ciało biologiczne – ciało mechaniczne, implikuje zmiany w postrzeganiu i wartościowaniu ciała, które są sprzeczne z założeniami teologii ciała. W niniejszym artykule przyjmujemy obiektywne rozumienie wartości⁸, natomiast termin *maszyna* ograniczamy do maszyny cybernetycznej.

Artykuł ma charakter analityczno-opisowy. Podjęty problem badawczy ma wymiar nie tylko teoretyczny, lecz zawiera w sobie także ważny fenomen społeczny, bowiem ludzkość musi się zmierzyć z funkcjonowaniem maszyny na indywidualnym ciele osoby ludzkiej, obok ciała a w przyszłości również – ciała ludzkiego w maszynie.

Analiza pytań badawczych

1. Jaki obraz ciała ludzkiego, biologicznego proponuje teologia ciała?

Teologia ciała jest katolickim nurtem opisującym rolę ciała ludzkiego, naturalnego w miłości małżeńskiej. Przyjmuje on za podstawowy paradygmat fakt stworzenia człowieka na obraz i podobieństwo Stwórcy, z czego wynika prawda, iż nikt poza człowiekiem nie jest w stanie działać w sposób świadomy i dobrowolny⁹.

Podstawowe elementy nauczania papieża Polaka na temat teologii ciała zawarte są w dokumencie Kongregacji ds. Wychowania Katolickiego zatytułowanym *Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości*¹⁰. Wykazując, że cielesność jest szczególnym sposobem istnienia i działania człowieka, dokument identyfikuje

⁸ Zob. M. Gruchola, *Technological 'Extensions' of the Body and the Value of the Human Body*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2019, t. 62, nr 3, ss. 15–33. DOI_10.31743/zn.2019.62.3.02. Obiektywności ujmuje wartość jako cechę przysługującą przedmiotowi niezależnie od jego subiektywnej oceny przez określony podmiot. Subiektywności natomiast ujmuje ją jako cechę nadawaną przedmiotowi przez podmiot, ujawniającą określone postawy emocjonalne i wolicjonalne wobec wartościowania.

⁹ Jan Paweł II, *Mężczyzna...*, op. cit., s. 41.

¹⁰ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości. Zasadnicze cechy wychowania seksualnego*, 1.11.1983, nr 22–24, [w:] <http://www.pedkat.pl/index.php/205-wytyczne-wychowawcze-w-odniesieniu-do-ludzkiej-milosci> [dostęp: 11.02.2023].

cztery obszary założeń teologii ciała biologicznego: antropologiczne i teologiczne znaczenie ciała, ciało biologiczne jako znak płodności oraz miłości.

Antropologiczne znaczenie ciała ludzkiego

Znaczenie antropologiczne ciała ludzkiego wskazuje, że objawia ono i wyraża osobę, jest więc pierwszym przekazem informacji Boga do człowieka, czyli przesłania, które Bóg chce powiedzieć człowiekowi o jego istocie oraz jego powołaniu¹¹. Według Jana Pawła II stworzenie mężczyzny i kobiety ukazało nie tylko różnice, lecz przede wszystkim ich komplementarność. Nie potrafimy zrozumieć męskości bez odniesienia do kobiecości i odwrotnie. Można mówić o dwóch różnych formach „bycia ciałem” istoty ludzkiej, stworzonej przez Boga. Ciało jest więc nośnikiem jej płciowości, osobowości i godności. W kontekście problemu badawczego należy podkreślić istotność stworzenia mężczyzny i kobiety oraz ich komplementarność.

Teologiczne znaczenie ciała ludzkiego

Wskazuje ono na kluczowe odniesienie ciała ludzkiego/biologicznego do Boga – Stwórcy oraz Zbawcy człowieka. Ciało przyczynia się do objawienia Boga i Jego miłości stwórczej poprzez wyrażanie człowieka jako istoty stworzonej¹². Choć teologia ciała na ogół odnosi się do życia małżeńskiego, to bez jej założeń nie można wytłumaczyć mistycznego Ciała Chrystusa. Ciało jest nośnikiem zbawienia. W chrześcijaństwie Bóg staje się człowiekiem. Jezus – Bóg-człowiek nie utożsamiał się z myślą człowieka, jego świadomością czy jaźnią. Stał się po prostu jednym z ludzi. Fakt ten gloryfikuje ludzkie ciało. Ono objawia podmiotowość człowieka. W kontekście tytułowego problemu należy podkreślić teologiczne źródła życia i sensu ludzkiego ciała, czyli odniesienie ciała biologicznego do Boga jako Stwórcy i Zbawcy¹³.

Ciało ludzkie jako znak miłości

Ciało ludzkie wyraża przeznaczenie istoty ludzkiej do miłości. Współuczestniczy ono w budowaniu komunii osób poprzez interpersonalną komunikację, objawiając oblubieńczy sens ciała ludzkiego, biologicznego: zdolność wyrażania „miłości, w której człowiek-osoba staje się darem i spełnia sens swego istnienia oraz bytowania poprzez ten dar”¹⁴. Ukazanie sensu ciała w aspekcie „hermeneutyki daru” jest

¹¹ Jan Paweł II, *Mężczyznę...*, op. cit., s. 67; I. Mroczkowski, *Ciało ludzkie*, [w:] *Wielka encyklopedia nauczania Jana Pawła II*, t. 1, *Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom, PWE, 2014, ss. 97–103.

¹² Ibidem, s. 98.

¹³ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wytężne...*, op. cit., nr 22–24.

¹⁴ I. Mroczkowski, *Ciało...*, op. cit., s. 99.

jednym z kluczowych sposobów przedstawienia go jako symbolu miłości. Dar (rozumiany jako zdolność do daru z siebie, ale także zdolność przyjęcia daru od drugiego) podkreśla jeden z kluczowych aspektów egzystencji osobowej: być dla kogoś i być z kimś¹⁵. Z wzajemności daru rodzi się komunია osób. W kontekście podjętego problemu badawczego należy podkreślić wartość ciała biologicznego: tylko osoby mogą czynić z siebie wzajemny dar.

Ciało ludzkie jako znak płodności

Odczytanie ciała ludzkiego, biologicznego jako znaku miłości wymaga dopowiedzenia, że jest ono również symbolem płodności. Oznacza to, że kobiecość oraz męskość znajdują swoje dopełnienie w macierzyństwie i ojcostwie¹⁶. Płciowość jest więc powołana do wyrażania różnorodnych wartości, którym – co należy podkreślić – odpowiadają określone zasady etyczne. To miłość i płodność powinny nadawać znaczenie i wartość płciowości, gdyż „jedna w drugiej się mieści i jedna drugą przyzywa i dlatego nie mogą być rozważane ani oddzielnie, ani przeciwstawnie”¹⁷. W kontekście tytułowego problemu trzeba zauważyć, że ciało biologiczne, będące nośnikiem i wyrazicielem miłości, potrzebuje płciowego – wynikającego z natury ludzkiej – dopełnienia w powołaniu do płodności.

2. Jaki obraz ciała ludzkiego proponuje społeczeństwo konsumpcyjne?

Intelektualną kontrpropozycją dla nauczania Jana Pawła II jest propozycja (zainicjowana przez konsumpcjonizm, ale nie tylko) traktowania ciała ludzkiego, biologicznego jako maszyny posiadającej estetyczny wygląd, maksymalną wydajność, sprawność oraz użyteczność. W społeczeństwie konsumpcyjnym – zgodnie z założeniami konstruktywizmu społecznego¹⁸ – ciało ludzkie bywa postrzegane jako maszyna do uzupełnienia, a nawet wyprodukowania, tak aby pasowało ono do indywidualnych i społecznych wyobrażeń, korespondowało z wzorcami dostarczonymi przez kulturę designu i autoprezentacji. Ciało może być dopełniane innymi, obcymi ciałami, ale i maszynami cybernetycznymi, algorytmami, technologią sztucznej inteligencji. Problematyka ciała ludzkiego nieustannie inspiruje badaczy do formułowania pytań o granice technologiczne oraz etyczne udoskonalania biologicznego ciała człowieka, aż do zaprzeczenia potrzeby jego istnienia, co sugerują zwolennicy transhumanizmu.

¹⁵ Jan Paweł II, *Mężczyzna...*, op. cit., s. 56.

¹⁶ Ibidem, s. 73.

¹⁷ Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wytyczne...*, op. cit., nr 32.

¹⁸ K. Kowal, *Doświadczenie ciała zrekonstruowanego protezą kończyny górnej – socjosomatyczne studium ciała biotechnologicznego*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2018, t. 14, nr 3, s. 184. DOI 10.18778/1733-8069.14.3.10.

Stąd coraz częściej podejmowane są próby „wyprodukowania” ciała dla bytu nie-ludzkiego, czyli opracowania ucieleśnienia dla technologii sztucznej inteligencji, a dokładniej dla humanoida.

Ciało przestaje pełnić funkcję granicy oddzielającej to, co zewnątrz od wnętrza, to, co tajemnicze od znanego. Zostaje mu odebrana aura tajemniczości. „Poznanie ciała, odkrycie jego tajemnic prowadzi do zatarcia granic między naturą a technologią” – pisze Izabela Franckiewicz-Olczak¹⁹.

Ale na tym nie koniec. Przekroczona zostaje kolejna granica: pomiędzy sferą sacrum i profanum. Teologia ciała sytuuje je w sferze sacrum. Obecne społeczeństwo, pomijając ujęcie ciała w etyce personalistycznej i klasycznej filozofii, przenosi je natomiast do sfery profanum, zezwalając na jego sekularyzację i umaszynowanie. Innowacyjne technologie odzierają ciało z jego tajemnic. Przekształcają ciało i sposób myślenia o nim. W kontekście tytułowej problematyki ujawnia się kryzys rozumienia osoby, podważenie transcendentnej godności człowieka i zanegowanie wyższości istoty ludzkiej.

3. Jak jest postrzegane ciało cyborga, czyli maszyny działającej na ciele, wewnątrz ciała oraz ciało funkcjonujące w maszynie?

Rozmycie granic ciała sprzyja kształtowaniu się nowego typu ciała: hybrydy cybernetycznej maszyny i biologicznego organizmu, czyli cyborga. Maszyna cybernetyczna – według Iwana Artobolewskiego – to „sztuczne urządzenie przeznaczone do częściowego lub całkowitego zastępowania funkcji energetycznych, fizjologicznych i intelektualnych człowieka”²⁰. Natomiast cyborg – zdaniem Manfreda Clynesa i Nathana Kline’a – „to cybernetyczny organizm, którego procesy życiowe są realizowane bądź wspomagane przez urządzenia techniczne”²¹. Inne ujęcie definicyjne, istotne z punktu prowadzonych analiz, zaproponowała Donna Haraway. W eseju *Manifest cyborga* pisze, że cyborg „to nie tylko połączenie człowieka i maszyny, lecz także istota uwolniona z przymusu binarności, pochodząca ze świata bez płci”²². Zaproponowane ujęcie odnosi się również do ciała humanoida.

Cyborgizacja ciała biologicznego – według Davida Tomasa – obejmuje umiejscowienie:

1. maszyny na ciele biologicznym (egzorozszerzenia), np. protezy;

¹⁹ I. Franckiewicz-Olczak, *Body art – ciało, sztuka, technologia. Od ciała ułomnego do bezawaryjnego humanoida*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2012, t. 8, nr 2, ss. 235–236.

²⁰ J. Knapczyk, *Zarys robotyki*, Nowy Sącz, PWSZ, 2015, s. 10.

²¹ M.E. Clynes, N.S. Kline, *Cyborgs and Space*, „Astronautics” 1960, nr 8, s. 32.

²² D. Haraway, *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century*, [w:] *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, D. Haraway (Ed.), New York, Routledge, 1991, s. 151.

2. maszyny w ciele biologicznym (endorozszerzenia), np. implanty;
3. ciała biologicznego w maszynie (ang. *mind uploading*) – postulat zwolenników transhumanizmu.

Na pierwszej i drugiej płaszczyźnie, chociaż mamy do czynienia z ludzkim ciałem, to ciało biologiczne nie jest już niezmienną, stałą granicą. Zostaje ona zanegowana i przekroczona. Natomiast na trzeciej płaszczyźnie cyborg nie będzie miał ciała biologicznego.

Analizowany w ramach dyskusji o autoewolucji człowieka pomysł przeniesienia ludzkiego umysłu z ciała biologicznego do ciała mechanicznego (ang. *mind uploading*) ma umożliwiać tworzenie kopii zapasowych samego siebie oraz „transmitowanie siebie” z prędkością światła²³ i – zdaniem zwolenników transhumanizmu – jest sposobem na osiągnięcie przez ludzi nieśmiertelności. Nie chodzi tutaj o nieśmiertelność ludzkości jako całości, lecz o nieśmiertelność poszczególnych osób, których umysły można będzie w przyszłości implementować w maszynach. Pomijając filozoficzne rozważania o sposobach definiowania i rozumienia pojęcia „umysł”, za Jerzym Bobrykiem należy stwierdzić, że

nie można [...] mówić o tożsamości umysłu w ciele biologicznym i „umysłu” w ciele mechanicznym. Jeżeli zaś przyjmiemy teorię tożsamości mózgu i umysłu, to oczywiście – teoretycznie rzecz ujmując – możliwe staje się przeniesienie mózgu z ciała biologicznego do ciała mechanicznego. Tkanka mózgowa nie jest jednak nieśmiertelna. Pozostaje nam zatem (możliwe w przyszłości – według transhumanistów i kognitywistów) wierne skopiowanie w komputerze (lub innym artefakcie) struktury połączeń między neuronami danego biologicznego mózgu. [...]

Filozoficzne pytanie, czy kopia określonego człowieka (umysłu, mózgu) jest tym samym człowiekiem (umysłem, mózgiem) – jak podkreśla dalej Jerzy Bobryk – pozostaje nierozstrzygnięte. [...] Reprezentanci transhumanizmu pragną niejako „wydziedziczyć” ludzi z ich ciał i traktują to jako kolejny etap ewolucji gatunku *homo sapiens*. Nie podejmują przy tym refleksji nad możliwymi społecznymi skutkami stosowania zasady „wolności morfologicznej”²⁴,

czyli kształtowania ciała zgodnie z zaplanowanym uprzednio wzorcem.

4. Jak jest postrzegane ciało humanoida?

Nie respektując dylematów etycznych implikowanych udoskonalaniem człowieka, projektuje się ciała robotyczne (humanoidy), zapewniające „nieśmiertelność” ciała.

²³ P. Bortkiewicz, *Religia i Bóg w świecie transhumanizmu*, „Ethos” 2015, t. 28, nr 3, s. 114. DOI 10.12887/28-2015-3-111-08.

²⁴ J. Bobryk, *Personifikacja automatów – automatyzacja osób*, „Ethos” 2015, t. 28, nr 3, ss. 53–54. DOI 10.12887/28-2015-3-111-04.

Roboty humanoidalne, niebędące naturalnymi bytami, determinują wiele problemów badawczych odnoszących się do ich sztucznego ucieleśnienia. Cyborg, który może być bardzo zaawansowany technologicznie, ma naturalne ciało (za wyjątkiem technologii transferu umysłu), natomiast cielesność robota zawsze jest wytworem sztucznym. Jest ona warunkiem dla uspołecznienia sztucznej inteligencji. Robot jest tylko maszyną skonstruowaną przez człowieka, chociaż coraz bardziej doskonałą. Humanoid nie ma wrodzonej inteligencji emocjonalnej. Można go wyposażać w te możliwości, upodobnić do ludzkich, ale tylko upodobnić. Należy zauważyć, że chociaż roboty bywają ludzako podobne do ludzi (np. sobowtór profesora Hiroshiego Ishiguro z Waseda University w Tokio – robot Geminoid HI-1), to jednak ich ciało jest tylko imitacją ludzkiego ciała – efektem robotyki. Nie są samoistnymi bytami.

5. Jak ciało cyborga i ciało humanoida wpisuje się w założenia teologii ciała?

Przyjęta na początku procesu badawczego hipoteza została pozytywnie zweryfikowana, co potwierdzimy, odwołując się do czterech aspektów założeń teologii ciała.

Teologia ciała podkreśla antropologiczne znaczenie ciała biologicznego, czyli znaczenie stworzenia człowieka jako kobiety i mężczyzny (płeć biologiczna) oraz ich komplementarność. Natomiast ciało cyborga – między innymi w ujęciu Donny Haraway – oraz ciało humanoida to ciało nieuwzględniające kategorii płci²⁵. W robotyce społecznej ciało humanoida nie jest definiowane przez pryzmat płci, lecz jego sprawczość, autonomię i działanie.

W robotyce społecznej zakwestionowane jest teologiczne odniesienie ciała ludzkiego/biologicznego do Boga jako jego Stwórcy oraz Zbawcy. Ciało humanoida jest wytworem ludzkim. Nadając doświadczeniu ludzkiemu status narzędzia w interpretacji teologicznej, papież Polak odsłania ukryte warstwy sensu ciała ludzkiego oraz koreluje doświadczenie świadomości ze współdoświadczeniem ciała biologicznego. Teologia ciała rodzi się z odkrywanej w ciele ludzkim antropologii daru²⁶. Natomiast wartość ciała humanoida warunkuje efektywność i wydajność ciała w działaniu.

W teologii ciała ludzkie ciało jest nośnikiem i wyrazicielem miłości. Miłość może wyrazić się na sposób ciała i tylko na sposób ciała człowiek jest zdolny jej właściwie doświadczyć i ją odczytać, posiadając świadomość ciała. Ludzie nie są bytami tylko cielesnymi, lecz bytami ucieleśnionymi. Mają świadomość swoich ciał

²⁵ D. Haraway, *A Cyborg...*, op. cit., s. 151.

²⁶ I. Mroczkowski, *Ciało...*, op. cit., s. 102; Jan Paweł II, *Mężczyzna...*, op. cit., ss. 22–23.

jako narzędzi działania, ale także jako czegoś różnego od nich samych²⁷. Jan Paweł II podkreśla, że „nie istnieje czysta świadomość, lecz świadomy podmiot, który w świadomości przeżywa swoją cielesność”²⁸. Natomiast takiej świadomości ciała nie posiada humanoid; nie doświadczając własnego ciała, nie może stać się „darem dla innych”. Może być tylko przedmiotem doznań, doświadczeń, także erotycznych.

Ciało humanoida nie uwzględnia teologicznego znaczenia ciała biologicznego jako znaku miłości i płodności. Problem prokreacji został wyparty przez produkcję warunkowaną możliwościami najnowszych osiągnięć genetyki. Innowacyjne rozwiązania technologiczne mogą istotnie poszerzyć potencjał ludzkiej reprodukcji. Sama robotyka społeczna nie zajmuje się bezpośrednio fizycznymi czynnościami płci biologicznej czy seksualnością. O tym, jak ma wyglądać seksualność humanoida, pisze się niewiele.

Wniosek końcowy

Od decyzji każdego człowieka zależy to, czy nowoczesne technologie wykorzysta, by przewyciężyć wiele ograniczeń ciała biologicznego, czy poprzez przewyciężanie genetycznych determinantów ludzkiego ciała biologicznego będzie tworzyć transhumanistyczne egzemplarze quasi-człowieka (postczłowieka, humanoida). Dla uniknięcia wyzwań i zagrożeń ludzkiego biotopu, które stwarza szybki, nie zawsze wystarczająco kontrolowany postęp rozwoju sztucznej inteligencji, ważne staje się wykorzystywanie paradygmatów teologii ciała i etyki personalistycznej na wszystkich etapach prowadzonych badań i eksperymentów.

Literatura

- Bobryk J., *Personifikacja automatów – automatyzacja osób*, „Ethos” 2015, t. 28, nr 3, ss. 42–56. DOI 10.12887/28-2015-3-111-04.
- Bortkiewicz P., *Religia i Bóg w świecie transhumanizmu*, „Ethos” 2015, t. 28, nr 3, ss. 114–127. DOI 10.12887/28-2015-3-111-08.
- Clynes M.E., Kline N.S., *Cyborgs and Space*, „Astronautics” 1960, nr 8, ss. 32–39.

²⁷ S. Judycki, *Doświadczenie...*, op. cit., s. 2.

²⁸ J. Merecki, *Podmiotowość i transcendencja. Świadomość w filozofii Karola Wojtyły i w Jana Pawła II teologii ciała*, „Ethos” 2013, t. 26, nr 1, ss. 103–104.

- Franckiewicz-Olczak I., *Body art – ciało, sztuka, technologia. Od ciała ułomnego do bezawaryjnego humanoida*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2012, t. 8, nr 2, ss. 228–241.
- Gruchoła M., *Technological „Extensions” of the Body and the Value of the Human Body*, „Zeszyty Naukowe KUL” 2019, t. 62, nr 3, ss. 15–33. DOI_10.31743/zn.2019.62.3.02.
- Haraway D., *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century*, [w:] *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, red. D. Haraway, New York, Routledge, 1991, ss. 149–181.
- Jan Paweł II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*, Lublin, Wydawnictwo KUL, 2008, 464 ss.
- Judycki S., *Doświadczenie ciała*, [w:] https://www.kul.pl/files/57/wydzial/judycki/do%C5%9Cwiadczenie_ciala.pdf [dostęp: 23.02.2023].
- Knapczyk J., *Zarys robotyki*, Nowy Sącz, Wydawnictwo PWSZ, 2015, 210 ss.
- Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości. Zasadnicze cechy wychowania seksualnego*, 1 listopada 1983, [w:] <http://www.pedkat.pl/index.php/205-wytyczne-wychowawcze-w-odniesieniu-do-ludzkiej-milosci> [dostęp: 11.02.2023].
- Kotański W., *Buddyzm jako religia światowa*, [w:] *Zarys dziejów religii*, J. Keller et al. (red.), Warszawa, Iskry, 1986, ss. 493–529.
- Kowal K., *Doświadczenie ciała zrekonstruowanego protezą kończyny górnej – socjosomatyczne studium ciała biotechnologicznego*, „Przegląd Socjologii Jakościowej” 2018, t. 14, nr 3, ss. 178–205. DOI 10.18778/1733-8069.14.3.10.
- Merecki J., *Podmiotowość i transcendencja. Świadomość w filozofii Karola Wojtyły i w Jana Pawła II teologii ciała*, „Ethos” 2013, t. 26, nr 1, ss. 95–104.
- Mroczkowski I., *Ciało ludzkie*, [w:] *Wielka encyklopedia nauczania Jana Pawła II*, t. 1, *Encyklopedia nauczania moralnego*, red. J. Nagórny, K. Jeżyna, Radom, PWE, 2014, 1679 ss.
- Słuszkiewicz E., *Buddyzm pierwotny*, [w:] *Zarys dziejów religii*, J. Keller et al. (red.), Warszawa, Iskry, 1986, ss. 467–492.
- Słuszkiewicz E., *Religie Indii*, [w:] *Zarys dziejów religii*, J. Keller et al. (red.), Warszawa, Iskry, 1986, ss. 53–78.
- Vetter D., *Śmierć. I. Judaizm*, [w:] *Leksykon podstawowych pojęć religijnych*, red. A.T. Khoury, Warszawa, IW Pax, 1998, 1266 ss.
- Żukowska-Gardzińska D., *Ciało – między antropologią, teologią a kulturą popularną*, „Studia Theologica Varsaviensia” 2021, t. 58, nr 2, ss. 146–179. DOI 10.21697/stv.8963.

References

- Bobryk J., *Personifikacja automatów – automatyzacja osób* [Personification of Automata – Automation of People], “Ethos” [Ethos] 2015, vol. 28, no. 3, pp. 42–56. DOI 10.12887/28-2015-3-111-04.
- Bortkiewicz P., *Religia i Bóg w świecie transhumanizmu* [Religion and God in the World of Transhumanism], “Ethos” [Ethos] 2015, vol. 28, no. 3, pp. 114–127. DOI 10.12887/28-2015-3-111-08.
- Clynes M.E., Kline N.S., *Cyborgs and Space*, “Astronautics” 1960, no. 8, pp. 32–39.
- Franckiewicz-Olczak I., *Body art – ciało, sztuka, technologia. Od ciała ułomnego do bezawaryjnego humanoida* [Body Art – Body, Art, Technology. From the Defective Body to the Faultless Humanoid], “Przegląd Socjologii Jakościowej” [Review of Qualitative Sociology] 2012, vol. 8, no. 2, pp. 235–236.
- Gruchola M., *Technological “Extensions” of the Body and the Value of the Human Body*, “Zeszyty Naukowe KUL” [Scientific Journals of the Catholic University of Lublin] 2019, vol. 62, no. 3, pp. 15–33. DOI 10.31743/zn.2019.62.3.02.
- Haraway D., *A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century*, [in:] *Simians, Cyborgs and Women: The Reinvention of Nature*, D. Haraway (Ed.), New York, Routledge, 1991, pp. 149–181.
- Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich* [Man and Woman He Created Them], Lublin, Wydawnictwo KUL, 2008, 464 pp.
- Judycki S., *Doświadczenie ciała* [Experience of the Body]. Available at: https://www.kul.pl/files/57/wydzial/judycki/doswiadczenie_ciala.pdf [accessed: 23.02.2023].
- Knapczyk J., *Zarys robotyki* [Robotics Outline], Nowy Sącz, Wydawnictwo PWSZ, 2015, 210 pp.
- Kongregacja ds. Wychowania Katolickiego, *Wytyczne wychowawcze w odniesieniu do ludzkiej miłości. Zasadnicze cechy wychowania seksualnego* [Educational Guidelines in Relation to Human Love. Basic Features of Sex Education], November 1, 1983. Available at: <http://www.pedkat.pl/index.php/205-wytyczne-wychowawcze-w-odniesieniu-do-ludzkiej-milosci> [accessed: 11.02.2023].
- Kotański W., *Buddyzm jako religia światowa* [Buddhism as a World Religion], [w:] *Zarys dziejów religii* [Outline of the History of Religion], J. Keller et al. (Eds.), Warszawa, Iskry, 1986, pp. 493–529.
- Kowal K., *Doświadczenie ciała zrekonstruowanego protezą kończyny górnej – socjosomatyczne studium ciała biotechnologicznego* [Experience of the Body Reconstructed with an Upper Extremity Prosthesis Sociosomatic Study of the Biotechnological Body], “Przegląd Socjologii Jakościowej” [Qualitative Sociology Review] 2018, vol. 14, no. 3, pp. 178–205. DOI 10.18778/1733-8069.14.3.10.

- Merecki J., *Podmiotowość i transcendencja. Świadomość w filozofii Karola Wojtyły i w Jana Pawła II teologii ciała* [Subjectivity and Transcendence. Consciousness in the Philosophy of Karol Wojtyła and John Paul II in the Theology of the Body], “Ethos” [Ethos] 2013, vol. 26, no. 1, pp. 95–104.
- Mroczkowski I., *Ciało ludzkie* [Human Body], [in:] *Wielka encyklopedia nauczania Jana Pawła II* [Great Encyclopedia of John Paul II’s Teaching], vol. 1, *Encyklopedia nauczania moralnego* [Encyclopedia of Moral Teaching], J. Nagórny, K. Jeżyńska (Eds.), Radom, PWE, 2014, 1679 pp.
- Słuszkiewicz E., *Buddyzm pierwotny* [Original Buddhism], [w:] *Zarys dziejów religii* [Outline of the History of Religion], J. Keller et al. (Eds.), Warszawa, Iskry, 1986, pp. 467–492.
- Słuszkiewicz E., *Religie Indii* [Religions of India], [w:] *Zarys dziejów religii* [Outline of the History of Religion], J. Keller et al. (Eds.), Warszawa, Iskry, 1986, pp. 53–78.
- Vetter D., *Śmierć. 1. Judaizm* [Death. 1. Judaism], [in:] *Leksykon podstawowych pojęć religijnych* [Lexicon of Basic Religious Concepts], A.T. Khoury (Ed.), Warszawa, IW Pax, 1998, 1266 pp.
- Żukowska-Gardzińska D., *Ciało – między antropologią, teologią a kulturą popularną* [The Body – between Anthropology, Theology and Popular Culture], “Studia Theologica Varsaviensia” [Studia Theologica Warsaw] 2021, vol. 58, no. 2, pp. 146–179. DOI 10.21697/stv.8963.